

Григорій ВАСИЛЬКІВСЬКИЙ

кандидат філологічних наук,
доцент Ніжинського педінституту
імені Миколи Гоголя

ДОВІЧНА НАША ВДЯЧНІСТЬ

З.К.Константинова

Н.Г.Наркевич

Нарис відомого книголюбця та краєзнавця, одного з ініціаторів створення Музею рідкісної книги НДУ імені М. Гоголя, доцента інституту Г.П.Васильківського (1905–1986) про мужній вчинок двох працівниць бібліотеки Н.Г.Наркевич та З.К.Константинової, які в роки війни врятували від розграбування безцінний книжковий фонд, побачив світ 1981 року у радянському журналі «Библиотекарь» (№ 9, стор. 59-62). Текст його несе на собі певні ідеологічні ознаки радянської доби, але, враховуючи його малодоступність сучасному читачеві і важливість для вивчення історії бібліотеки та її рідкісного фонду, редакція взяла на себе сміливість передрукувати його в українському перекладі з незначними скороченнями. – Ред.

Начальник німецької фельдкомендатури в Ніжині Канте з'явився біля будівлі інститутської бібліотеки вдень і не сам. Його супроводжували в машині двоє автоматників із собакою, перекладач і місцевий поліцейський. Як тільки німецька машина зупинилася, поліцейський першим зіскочив на землю, догідливо відкрив дверці, пропустивши офіцера уперед. «Бібліотека не працює» – прочитав він написані від руки слова.

Поліцай і солдати затарабанили в двері і вікна будівлі. Побачивши це, мешканці почали збиратися і заповнювати вулицю Гоголя, чекаючи подальших подій. Вони не вперше з болем спостерігали, як окупанти, що увірвалися до Ніжина 13 вересня 1941 року, розміщували свої військові, каральні і адміністративні установи у будинках міста. Будівлю Ніжинського педагогічного інституту імені М.В.Гоголя гітлерівці перетворили на шпиталь, кімнату-музей Гоголя – на кухню. Гуртожиток студентів пристосували під фельдкомендатуру, в будівлі міськради розташувалася мадярська жандармерія. І ось тепер – бібліотека Ніжинського педагогічного інституту. Вона знаходилася в центрі міста, в кам'яній будівлі колишнього купецького клубу. Двоповерховий будинок з підвалом, 14 кімнат, тут зберігалось понад 300 000 томів. Книги XVI–XX століть багатьма мовами світу. Цим зібранням пишалися, його цінували... Двері розчинилися, на порозі, здавалося б, мертвого будинку стояли дві жінки з блідими схвильованими обличчями.

– Хто ви є? – запитав лейтенант, указуючи хлистом то на одну, то на другу. – Директор, бібліограф? Чудово. Йдіть уперед, покажіть приміщення.

«Коли несподівано з'явилися в бібліотеці німці, – розказувала потім директор бібліотеки Ніна Георгіївна Наркевич, – у нас із Зінаїдою Костянтинівною стислися від болю серця, пересохло в горлі. Що буде з книгами, викинуть або сплять? Де шукати захист? Скаржитися? Кому?..

З того дня, 24 серпня 1941 року, коли Ніжинський інститут припинив свою роботу у зв'язку з наступом німецьких частин, за розпорядженням Комісаріату Освіти Української РСР, він став готуватися до евакуації до Уральська. Ми, бібліотекарі, були зайняті клопотами з порятунку інститутської бібліотеки. Спочатку ректорат планував вивезти її до Уральську. Але після того як ешелон з викладачами, студентами, книгами і архівом інституту потрапив на станції Ромни в руки гітлерівських десантників, від цього плану довелося відмовитися.

Перед відправкою з Ніжина останнього ешелону ректор інституту І.М.Гречко зібрав усіх бібліотекарів, які залишалися в місті, і прощаючись з ними, сказав: «Ось вам, друзі, ваш начальник Ніна Георгіївна, допомагайте їй. А вам, товариш Наркевич, ключі від нашої рідної бібліотеки. Дивіться за нею. Бережіть її...» Усі, хто тут були, пам'ятаю, заплакали. Ректор поклонився, попрощався і відбув на фронт. Залишившись удвох із Зінаїдою Костянтинівною Константиною, ми спустилися в підвал бібліотеки, знайшли старі дошки, забили ними вікна. А щоб книги були під постійним наглядом, переселилися в бібліотеку. Хай знають, що тут є живі люди, господарі».

Вночі було страшно. За містом в глиняних кар'єрах цегляного заводу окупанти розстрілювали людей. Біля мадярської жандармерії, яка знаходилася майже поряд із бібліотекою, верескливо грали на губних гармоніках п'яні солдати. Спокійніше, безпечніше тепер для цих двох немолодих самотніх жінок було б залишатися в своїх будинках, подалі від страху і людських страждань. Але вони поселилися тут. Бібліотека – храм розуму, краси, свободи...

Обійшовши всі кімнати і підвал бібліотеки, німці після короткої наради запропонували Наркевич і Константиновій негайно звільнити увесь перший поверх від книг і меблів: «Тут розмістяться солдати фюрера. Термін виконання – доба». Доба – сім кімнат, 120000 книг...

«До війни ми були трошки наївними мрійниками, а тут життя раптом навалило стільки проблем, питань, що негайно вимагають вирішення. Кинулися рятувати бібліотеку. Пішли по будинках бібліотекарів, що залишилися в місті, і стали переносити книги з першого поверху в підвал, на другий поверх. Невелику частину поклали в шафи і закрили їх на замки.

До добра це не привело. З перших же днів солдати, збивши замки з шаф, стали топити печі книгами, драбинками, столами. Ілюстровані видання, особливо німецькою мовою, розграбували. Знищували радянську літературу... Стало зрозуміло: на цьому німці не зупиняться. Думка, що книги загинуть, примусила подолати страх. За відсутності солдатів ми перенесли на другий поверх те, що залишилося в шафах. На якийсь час небезпека стала меншою, бо солдатам завезли дрова і вони стали топити ними печі».

Зима 1942 року була холодною і голодною. Наркевич і Константинова не одержували ні продуктових карток, ні грошей, але й не шукали роботи на біржі. Жили на те, що вдавалося обміняти або продати на чорному ринку з особистих речей. Недоїдали. Спали в неопалюваній кімнаті, не роздягаючись. Заходили не з головного ходу, а з двору, через підвал, з чорного ходу піднімалися на другий поверх. Світла не запалювали.

У лютому 1942 року становище погіршилося. Несподівано прийшли озброєні солдати у супроводі представника фельдкомендатури оберфельдфебеля Петера і наказали Наркевич знову показати їм усе приміщення і фонди бібліотеки. «Із подивом оглядали вони книжкові полиці. Їх дивувала величезна кількість книг в бібліотеці такого невеликого міста. А коли Константинова пояснила, що бібліотека належить старовинному вищому навчальному закладу і тісно пов'язана з ім'ям великого письменника М.В.Гоголя, фельдфебель чванливо зауважив, що такого письменника він щось не пам'ятає і, звернувшись до поліція, запитав, а чи не комуніст цей Гоголь».

Із подальших розмов німців стало зрозуміло, що окупанти мають намір знищити бібліотеку, а будівлю передати мадярській фельдкомендатурі. Щоб не допустити цього, Ніна Георгіївна і Зінаїда Костянтинівна вирішили піти на крайність. Упрохавши викладача німецької мови інституту Олену Дмитрівну Замислову, утрюх вони відправилися в німецьку комендатуру до самого фельдкоменданта майора Рінге. Крок вельми ризикований. Установа ця, як і будинок, де вона поміщалася, користувалися поганою славою... Можна уявити, яку силу волі і мужність треба було мати, щоб добровільно піти до цього лігва. Вони пішли. Комендант був немало здивований сміливістю жінок. А коли з ним заговорили чистісінькою німецькою мовою, запитав: «Звідки фрау так чудово знає німецьку мову?» – «Я закінчила Сорбонський університет, а стажування німецькою проходила в Берлінському університеті». – «О, так ми з вами, фрау, вчилися майже в одному вищому навчальному закладі».

Подобрішавши, Рінге став розмовляти набагато доброзичливіше. Він вислухав прохання і тут же сказав, що дати обіцянки не відбирати будівлі бібліотеки не може, але термін виконання наказу обіцяє відсунути на місяць. Звертаючись до Наркевич, комендант, прийнявши колишній вигляд, суворо попередив: «Бібліотеку вашу доведеться почистити від комуністичних книг. Завтра ми пришлемо список забороненої літератури. За невиконання наказу фрау директор буде покарана за законами військового часу».

«Ми вийшли з фельдкомендатури, – згадувала потім Константинова, – ні живі, ні мертві. Як тільки там вистояли! Півгодини здалися вічністю. Вивели нас німецькі солдати з автоматами і, коли

закрилися двері, ми жадібно ковтали свіже повітря. Чого ми домоглися? Хай тимчасової, але все ж таки відстрочки, сподівалися підшукати за цей час яке-небудь приміщення. Наступного дня нам принесли з комендатури список забороненої літератури. Тут було понад п'ятисот найменувань, і серед них твори К.Маркса, Ф.Енгельса, В.Леніна, В.Плеханова, К.Лібкнехта, К.Цеткін, І.Сталіна, А.Бібеля. З художньої літератури потрібно було вилучити М.Горького, всіх радянських поетів і письменників, із зарубіжних – Г.Гейне, Е.Потьє, М.Нексе, І.Бехера, В.Бределя, А.Зегерс, Л.Арагона, Р.Роллана і багато інших. Всю цю літературу треба було передати фашистам для знищення. На міській площі вони готувалися влаштувати «автодафе».

Наркевич і Константинова пішли на хитрість. Удвох за добу вони перенесли всю марксистську літературу, радянську класику і твори зарубіжних письменників до підвалу, заклали ними ніші і замаскували церковними книгами, а також книгами на грецькою і латинською мовами. Але ніш не вистачило. Тоді вони стали складати заборонені німцями книги в темних, неосвітлених кутках уздовж стін на підлогу, виклавши задалегідь її толем і картоном. Складали книги штабелями: шар книг, шар картону, а потім усе це засипали битою цеглою, вапном, крейдою, усяким сміттям, зверху накидали битих ящиків, дошок, макулатури.

Вони розуміли, що ризикують життям. Організували видачу ніжинцям книг і журналів дореволюційного періоду. «Рінге дозволив нам видавати такі журнали, як «Вестник Європи», «Русская мысль», «Русское богатство», «Вестник жизни». Видачу книг і журналів організували у невеликій кімнаті першого поверху. Цей куточок був важливим місцем у житті Ніжина періоду окупації. Сюди приходили ніжинці, що добре знали один одного. З острахом передавали один одному останні вісті з фронтів і місцеві новини. Природно, сюди іноді заходили поліцаї.

«Одного разу з німецької комендатури нас попередили, що наступного дня сюди прибуде вантажна машина, щоб забрати всю комуністичну літературу з бібліотеки. Закривши видачу книг і бібліотеку, ми стали думати, що нам робити, не здавати ж насправді вже заховану літературу. Про це і мови не могло бути. І тут ми пригадали, що у нас є списана ще до війни література із соціально-політичної тематики, старі підручники, брошури. Негайно стали наповнювати ними ящики. Набралося чотири ящики. Абияк забили їх цвяхами. Наступного дня здали під розписку вантаж двом німцям і поліцаю. Машина виїхала, а на душі неспокойно. На щастя, все обійшлося благополучно. Як нам потім розказали, макулатура була спалена в топках котельні самої комендатури. Не пройшло і двох днів, як в бібліотеку знову нагрянули німці з поліцаями – перевірити. Оглянули всі полиці. Особливо старалися четверо місцевих поліцаїв. Зазирнули і в підвал, освітили ліхтарями ніші і кути, але нічого не знайшли. На руках у нас була розписка про здачу «комуністичної літератури в кількості чотирьох ящиків», і ми пред'явили її. Як ми себе відчували в ту хвилину – краще не питати. Відчуття було таке, ніби ти ось-ось зараз провалишся. Нарешті німці пішли. Ми закрили бібліотеку і відправилися додому. Сил не було. Лягли спати і проспали добрих півдоби».

Підійшла зима 1943 року. Після Сталінградської поразки німців стало зрозуміло: скоро скінчиться панування їх на нашій землі. Це підтверджувалося і великим скупченням в Ніжині поранених німецьких, мадярських, італійських, румунських солдатів. Вони явно не хотіли вже воювати. Наплив поранених був таким великим, що окупанти стали шукати нові приміщення для шпиталю. І знову їх увагу привернула будівля інститутської бібліотеки. На початку лютого 1943 року Ніну Георгіївну Наркевич несподівано викликали до комендатури. Цього разу не німецької – до поліцейного управління. За нею прислали двох озброєних поліцаїв.

«Я дуже була схвильована цим викликом, – згадувала Наркевич, – і все думала, що могло трапитися? Навіщо конвойні? Можливо, пронюхали про заховану літературу? Але про це знала тільки одна Константинова, якій я довіряла як собі самій. Можливо, поліцаї щось дізналися про мою участь в революційному русі Ніжина 1905 року? Я переживала, не знаючи, що і подумати. В поліції з'ясувалося, що моя персона тут ні до чого. Наказали очистити всю ліву половину будівлі бібліотеки. І зробити це, як завжди, негайно. Стала було прохати начальника поліції, але він перебив мене і загрозливим тоном сказав: «Досить мене агітувати. Це вам не Радянська влада. Дано наказ, виконуйте! Не виконаєте – пожалкуєте!»

Тоді з О.Д.Замисловою спробували ще раз звернутися до Рінге, але він нас не прийняв, і ми зрозуміли, чому мене викликали до міського поліцейного управління. Питання у них вже було погоджене. Залишалося одне – виконувати наказ: звільнити всю ліву половину першого і другого поверху від книг. Але куди їх дівати?

Поряд, із лівого боку інститутської бібліотеки, знаходилася майже упритул одноповерхова будівля міської бібліотеки. Ми дістали ключі, зібрали в місті службовців інститутської бібліотеки, що залишилися, і впродовж дня перенесли сюди всі книжкові фонди лівої сторони. Коли вже все було зроблено, Зінаїду Костянтинівну раптом щось осяяло: «А знаєте, Ніна Георгіївна, що ми недобре зробили? Найцінніші старовинні видання, майже унікальні, винесли звідси. А якщо щось трапиться? Де їх краще врятувати: у нас в підвалі, чи тут, у міській?»

І ми, засукавши рукава, невідчуваючи втоми, стали назад переносити з міської бібліотеки в підвал

свої найрідкісніші видання XVI–XVIII століть: «Іліаду» і «Одіссею» Гомера, твори Сократа, Софокла, Евріпіда, Аристотеля давньогрецькою мовою, «Енеїду» Вергілія латинською (видання 1547 року), «Арифметику, сіречь науку числітельную» (1703) Леонтія Магницького, «Граматику слов'янську» Мелетія Смотрицького (1618), «Слово о полку Ігоревім» (1800), перше видання «Енциклопедії» Д.Дідро французькою мовою (1751), рукописні гетьманські універсали XVII–XVIII ст., що були надані Ніжину, твори М.Ломоносова (1794), Радіщева (1807) та інші. Ця робота, хоча і коштувала величезної напруги всіх сил, і фізичних, і моральних, не пропала марно: найрідкісніші видання, яким немає ціни, були врятовані від неминучої загибелі».

У вересні 1943 року події стали розгортатися швидко. Гітлерівці вже готувалися до відступу. Наприкінці вони стали підривати кращі будівлі Ніжина і ті, в яких були магазини, клуби, столові, кінотеатри, лікарні і аптеки. 12 вересня вони евакуювали шпиталі, звільнивши навіть зайняту ліву частину будівлі бібліотеки. Наркевич і Константинова хотіли заховані в міській бібліотеці книги перенести назад, але спізналися. Кинулися до міської бібліотеки, а там, на їхній подив, виявилися солдати з ящиками, шнуром, лопатами. «Як нам потім пояснили, то були німецькі сапери. Вони закладали вибухівку... Страшна здогадка промайнула в голові: якщо міську хочуть підірвати, то, напевно, та ж доля чекає і нашу. Забувши про небезпеку і страх, ми кинулися назад на своє подвір'я: німців тут не було, не було і ящиків, і шнура. Спустилися в підвал – все на своїх місцях. Отже, ще прийдуть».

Тієї ночі з 12 на 13 вересня, звичайно ж, не спали. Навколо міста палали заграви пожеж. Особливо їх було багато на сході, де протягом двох останніх днів ішли запеклі бої. Там безупинно гриміла артилерійська канонада, рвалися авіабомби... 13 і 14 вересня бої за Ніжин стали ще жорстокішими. Німці спішно вивозили з міста награбоване майно. Те, що не могли вивезти, підпалювали. «Ми вже почали було думати, що гітлерівці в сум'ятті відступу забули про нашу бібліотеку. Але помилилися. Німці залишалися пунктуальними і в цю хвилину. Коли ми вранці 14 вересня визирнули з вікна бібліотеки на вулицю Гоголя, то побачили суцільний дим і догораючі залишки будівель. Уся вулиця і площа були забиті німецькими машинами. Танки, бронетранспортери, артилерія, піхота і машини з пораненими нескінченним потоком рухалися зі сходу на Київ, не зупиняючись у Ніжині. Обернувшись до вікна, що виходило у двір бібліотеки, заціпеніли: ті ж самі німецькі сапери, яких ми бачили вчора в будівлі міської бібліотеки, тепер протягували шнур через двір у підвали нашої бібліотеки. З вікна нам було видно, як вони знімали з машини металеві ящики і заносили в підвал через вибиті рами вікон. Що робити? Сапери скінчили свою «роботу», сіли до вантажівки, вкритої брезентом, вивели її з двору, закрили за собою навіть ворота на замок і виїхали до чергового об'єкта.

Хоча ми і не були військовими, але план у нас визрів майже миттєво: перерізати або якимось перебити шнур. Тихо вийшли через підвал на подвір'я, озирнулися на всі боки. Крізь щілини дошок огорожі видно було порожню вулицю. Тепер настав час діяти, але під руками, як на зло, нічого не було відповідного, окрім невеликого шматка чавунної каналізаційної труби. Ми підняли її і почали бити по шнурі. Били по черзі. Одна біла, інша стояла біля огорожі: чи не йдуть німці? Незабаром виявилось, що це не запальний шнур, а електричний кабель з мідним дротом. Почали гнути дрот то в один, то в інший бік. Скільки пішло у нас на це часу, не знали. Поспішали жадливо. Перекрутивши кабель, відвели кінці дроту подалі один від одного, уклали в колишню колію, засипали піском і сухою травою і лише тоді дозволили собі повернутися в приміщення бібліотеки. Закрилися зсередини, піднялися вгору, трохи відсапалися і стали спостерігати з вікна: нікого не було. Тільки тут, сівши на стільці, ми побачили, що руки і пальці наші брудні від іржі і землі, кровоточать і ниють. Дарма! Хвилювало одне: повернуться чи не повернуться сюди сапери для перевірки? Але вони не повернулися...»

Зі сходу все виразніше насувалася, все ближче гриміла артилерійська канонада. Цієї ночі, напевне, ніхто з ніжинців не спав. У будинках ніде не світилися вогні. Але люди сиділи біля вікон. Гітлерівці відступали по всіх вулицях міста. «Шнель!», «Шнель!» – чулося одне і те ж саме німецьке слово. А потім якимось відразу наступила тиша, і тієї ж оманливої миті несподівано пролунав вибух величезної сили, один... другий...

«Ми в ту хвилину знаходилися із Зінаїдою Костянтинівною в сторожці будинку Ніжинського архіву (церква Іоанна Богослова), що поряд з інститутською бібліотекою. Порадившись, вирішили в цю ніч розташуватися десь неподалік від бібліотеки: адже сапери могли повернутися і перевірити кабель. Коли прогрімів перший вибух, у нас завмерли серця, похололи руки й ноги. Вибух був зовсім поруч. Від вибухової хвилі здригнулися стіни і осипався тиньк. Закричали птахи. Ми кинулися до вікна сторожки, глянули: наша бібліотека стояла ціла, але в диму. За нею щось горіло. Ми зрозуміли: німці підірвали міську бібліотеку. Першим бажанням моїм було кинутися туди, де горіли книги. Але Зінаїда Костянтинівна схопила мене за руку: «Куди ви, Ніна Георгіївна? Одумайтеся, серед ночі?» – вона не пустила мене, і це було зроблено вчасно, оскільки через декілька хвилин повітря здригнулося від нового вибуху. Знову кинулися до вікна – наша бібліотека все ще стояла на місці, палахкотіла сусідня з нею будівля аптеки. Тремтіння пройшло по всьому тілу: невже зараз вирішиться доля нашого книгосховища? Проте, скільки ми не напружували вуха, третього вибуху не сталося. Потроху

світлішало. Десь почувся ледве помітний гул мотоциклів. Він усе більш і більш посилювався з східного боку. Ми відкрили вікно сторожки. Зовсім неподалік голосно лунали жіночі й чоловічі голоси: «Наші! Наші! Радянська Армія! Виходьте, добрі люди, зустрічати своїх! Своїх!» Кинулися на Гоголівську вулицю. Не зважаючи на ранню уранішню годину, на ній уже було багато народу. Абияк одягнені ніжинці стояли по сторонах вулиці, а по центру спокійно рухалися радянські мотоциклісти, сапери, піхотинці. Загальна радість охопила людей. Ми були щасливі, але тривога не зникла. Адже бібліотека залишалася замінованою. Треба було негайно знайти саперів.

П'ятеро солдатів разом з лейтенантом охоче погодилися допомогти нам. Привели їх на подвір'я, показали здалека місце, де проходить кабель, який ми перебили, і хотіли було вести їх далі, але вони заборонили це робити. Дістали міношукач, перевірили двір, відкрили самі підвал і, ввійшовши туди, знайшли, як вони сказали, «фугаси». Незабаром прибула вантажна машина. Солдати винесли і обережно уклали 12 металевих ящиків вибухівки. Коли машина покинула двір, лейтенант сказав нам: «Якби ці фашистські «дарунки» вибухнули, тут нічого, крім попелу і розбитої цегли, не залишилося б». Схвильовані дякували ми саперам, не могли стримати сліз, витирали їх просто руками».

Не знаю, чи часто дарували квіти цим жінкам. За життя вони не були розпечені особливою людською увагою. Та й не багато хто навіть з тих, що щодня приходили до них у бібліотеку, знали про те, кому ми зобов'язані самою можливістю приходити сюди, читати саме ці книги. Ніна Георгіївна і Зінаїда Костянтинівна героями себе не вважали. Вони були дуже скромними людьми і не любили, щоб про них говорили. «Надрукувати статтю в газеті? Так ви просто образите нас! Люди скажуть: ось, мовляв, розхвасталися...»

Ні Наркевич, ні Константинової немає вже в живих. І цією розповіддю, до якої увійшли записані мною багато літ тому спогади чудових жінок, я не ображу їх. Хай же молодь, яка навчається зараз і потім навчатиметься, знає, кому вона зобов'язана тим, що одне з найбагатших наших книжкових зібрань збереглося і служить нам. Хай же не потоне у забутті те, що гідно вічної людської пам'яті.

Людмила ЛИТВИНЕНКО
головний бібліотекар бібліотеки
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Ірина СУПРУНЕНКО
головний бібліотекар бібліотеки
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВЧЕНІ-ФІЛОЛОГИ НІЖИНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО 200-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ М.В.ГОГОЛЯ

Ніжин завжди був одним із найпотужніших центрів гоголезнавства в Україні. Як відомо, свої життєві та літературні університети Микола Гоголь пройшов у Ніжинській Гімназії вищих наук кн. Безбородька.

Дослідження творчого шляху видатного вихованця розпочалося у Ніжинській вищій школі в останній чверті ХІХ ст., завдяки науковим розвідкам першого директора інституту М.О.Лавровського, історика, професора М.Я.Аристово, літературознавця В.В.Данилова, професора І.І.Іванова, історика І.О.Сребницького, літературознавця П.О.Заболоцького та ін. 1881 року у Ніжині відкрито один з перших пам'ятників письменнику (архітектор П.П.Забіла).

Ніжин підтвердив свій статус могутнього наукового центру вивчення творчої спадщини Гоголя 1995 року, коли було засновано Гоголезнавчий центр як окремий підрозділ університету. Ідея створення центру гоголезнавства в Ніжині належала відомим українським гоголезнавцям: завідувачу кафедри світової літератури П.В.Михеду та завідувачу кафедри української літератури О.Г.Ковальчуку. Ініціатива професорсько-викладацького складу філологічного факультету була підтримана професором Ф.С.Арватом, який на той час був ректором університету. З 1996 року Центр разом з Інститутом літератури ім. Т.Г.Шевченка, НАН України і Таврійським національним університетом ім. В.І.Вернадського готує і видає збірник наукових праць «Гоголезнавчі студії» (відповідальний редактор П.В.Михед), основним завданням якого є окреслення нових підходів і засад у справі вивчення творчості письменника. На сьогодні маємо 17 випусків наукового збірника, що репрезентує нові дослідження українського та зарубіжного гоголезнавства. На його сторінках побачили світ наукові розвідки відомих гоголезнавців Ю.Барабаша (Москва), В.Воропаєва (Москва), Н.Крутікової (Київ), В.Денисова (Санкт-Петербург), В.Казаріна (Сімферополь), П.Михеда та О.Ковальчука (Ніжин) та ін. «Студії» мають бібліографічний відділ, де друкується гоголезнавча російськомовна бібліографія та бібліографія праць, виданих в Україні.